

## اشکال مختلف مهاجرت نیروهای متبحر علوم پزشکی

### علی اکبر حقدوست<sup>۱</sup>، سمیرا عمادی<sup>۲</sup>، اعظم بذرافشان<sup>۳</sup>

- ۱- استاد، مرکز تحقیقات مراقبت اچ آی وی و عفونت های آمیزشی، مرکز همکار سازمان جهانی بهداشت، پژوهشکده آینده پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
- ۲- دانشجوی دکتری مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، مرکز تحقیقات مدیریت ارائه خدمات سلامت، پژوهشکده آینده-پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران
- ۳- استادیار، مرکز تحقیقات مراقبت اچ آی وی و عفونت های آمیزشی، مرکز همکار سازمان جهانی بهداشت، پژوهشکده آینده پژوهی در سلامت، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان، ایران

#### چکیده

مهاجرت نخبگان در همه کشورها تبدیل به یک چالش بزرگ شده است. ما در ایران در سال های اخیر شاهد رشد چشمگیری از مهاجرت هستیم. معمولاً مهاجرت به شکل های مختلفی صورت می گیرد: مهاجرت های تحصیلی درون مرزهای جغرافیایی، مهاجرت رشته ای، دور شدن متخصصین از فعالیت های حرفه ای، مهاجرت به صورت اجباری و یا نیمه اجباری. با توجه به اینکه هریک از اشکال مهاجرت مشکلات عدیده ای را به دنبال خواهد داشت، توجه به چگونگی و عوارض هریک از انواع مهاجرت ها در بحث مدیریت منابع انسانی بسیار مهم می باشد.

#### اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت

۱۴۰۳/۰۲/۱۶

تاریخ پذیرش

۱۴۰۳/۰۳/۰۹

نویسنده رابط

اعظم بذرافشان

ایمیل نویسنده رابط

[Bazrafshan.a.83@gmail.com](mailto:Bazrafshan.a.83@gmail.com)

نشانی نویسنده رابط

کرمان، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، مرکز تحقیقات

مراقبت اچ آی وی و عفونت های آمیزشی

واژگان کلیدی: مهاجرت، نیروهای متبحر، علوم

پزشکی

تحت فشار سایرین از کشورهایشان خارج شده و مجبور به درخواست پناهندگی در کشور دیگری هستند. این افراد هیچ انتخابی برای سرنوشت خود ندارند (۲). هرچند اشکال خاصی از مهاجرت وجود دارد که کمتر به آن ها پرداخته شده و در خصوص هر یک تحلیل عمیقی صورت نگرفته است. متن حاضر تلاش می کند ابعاد خاموش این مهاجرت ها را معرفی نماید.

مهاجرت های تحصیلی درون مرزهای جغرافیایی نمونه ای از مهاجرت ها هستند که فراوانی بالایی دارند. حضور دانشجویان از شهرها و مناطق مختلف در یک شهر باعث تبادل فرهنگی و ارتقای افراد می شود. دانشجویانی که به شهرهای بزرگ می روند معمولاً تمایل کمی به بازگشت به مناطق زندگی خود دارند و این موضوع در طول زمان باعث افزایش فاصله بین مناطق برخوردار و کمتر برخوردار

بحث مهاجرت نخبگان و خبرگان در کشور و جهان موضوعی قدیمی است و تقریباً تمامی کشورها چه مهاجر پذیر و چه مهاجر فرست در این خصوص دغدغه دارند. مهاجرت انواع مختلفی دارد و می تواند بر اساس متغیرهای جغرافیا، زمان، اهداف و شرایط مهاجرت تعریف شود. هر یک از این انواع مهاجرت مختصات خاص خود را دارد و فواید و عوارض متمایزی ایجاد می کند (۱). به طور کلی مهاجرت ها به دو دسته مهاجرت های داوطلبانه و نیمه اجباری و اجباری تقسیم بندی می شود. مهاجرت های نیمه اجباری و داوطلبانه به شرایطی اطلاق می شود که افراد نخبه، تحصیل کرده و ثروتمند می توانند از شغلی به شغل دیگر در سراسر جهان نقل مکان کنند و آزادند در هر جایی که می خواهند ساکن شوند. در مقابل مهاجرت اجباری شامل کسانی می شود که با اجبار و

خواهد شد. بنابراین در بعضی شرایط آثار مخرب مهاجرت‌های درون‌مرزی بسیار بیشتر از مهاجرت برون‌مرزی است (۳). مهاجرت رشته‌ای هم از انواع مهم مهاجرت به شمار می‌رود. برخی رشته‌های بسیار کلیدی به دلیل جذابیت کمتر، داوطلب اندکی دارند و همین موضوع باعث افت آن تخصص‌ها در جامعه می‌شود. رشته‌های کلیدی و حساسی مانند مدیریت، اقتصاد، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی و رشته‌های علوم پایه از اهمیت بسیار زیادی برخوردارند اما جذابیت کمتری نسبت به رشته‌های علوم پزشکی و یا مهندسی دارند و به همین دلیل مهاجرت مغزها به سمت رشته‌هایی خواهد بود که جذابیت و آینده شغلی بهتری دارند. این امر در درون رشته‌های علوم پزشکی نیز جاری است. تخصص‌های کلیدی و مادری مانند طب داخلی، طب کودکان، طب اورژانس و طب خانواده جایگاه والایی در تامین سلامت و درمان جامعه دارند اما به دلیل درآمد نسبتاً پایین در مقایسه با سایر رشته‌ها، کمتر مورد گزینش دانشجویان برتر قرار می‌گیرند و در بلندمدت کشور از یک آسیب جدی متاثر خواهد شد (۴).

وجه دیگری که غیرمستقیم با مفهوم مهاجرت مانوس است، دور شدن متخصصین از فعالیتهای حرفه‌ای خود است. زمانی که تربیت متخصصین و دانش‌آموختگان طبق یک برنامه آینده‌نگارانه شکل نگرفته باشد و دانشگاه‌ها به تربیت انبوه نیروی انسانی متخصص رو بیاورند ولی هم‌زمان امکان به‌کارگیری موثر آنها فراهم نباشد، یک ضرر بزرگ به جامعه وارد خواهد شد. البته گاه فرصت شغلی هم وجود دارد اما افراد خود تمایلی به اشتغال در آن رشته ندارند. عدم جذب دانشجویان بر اساس علاقه و شخصیت متناسب با شغل، سختی و فرسودگی شدید شغلی در بعضی رشته‌ها و یا وجود مشاغلی با درآمد بالاتر و مسئولیت و سختی کمتر، باعث هدر رفتن هزینه و منابعی خواهد شد که برای تربیت ایشان صرف شده‌است و همانند مهاجرت یک متخصص به خارج از کشور آسیب‌رسان است (۵).

در بعضی از شرایط مهاجرت به صورت اجباری و یا نیمه-اجباری است که یک فرد به جبر سایرین به آن تن می‌دهد. مهاجرت والدین به همراه فرزندان، مهاجرت فرزندان کم‌سن و سال و مهاجرت به تبعیت از همسر نمونه‌ای از این مهاجرت‌ها هستند که تبعات فردی و خانوادگی متعددی دارند. برخی والدین ایرانی برای دستیابی به شرایط بهتر تحصیل و اشتغال فرزندان به این مهاجرت تن می‌دهند. چه بسا والدینی هستند که اگر امکان بازگشتشان به میهن فراهم باشد بعد از استقرار فرزندان و اطمینان از امکان زندگی مستقل آنها در خارج با

عشق و علاقه باز خواهند گشت، اما در بسیاری از مواقع شغل و جایگاه اجتماعی داخل کشور خود را از دست می‌دهند؛ این افراد مجبورند مانند یک فرد تبعید شده باقی‌مانده عمر خود را در غربت سپری نموده و همیشه در حسرت زندگی و کار در کشور خود باشند. در بعضی موارد والدین احساس می‌کنند آینده فرزندان‌شان در داخل کشور تاریک است و آنها را حتی قبل از اتمام دوره دبیرستان به خارج از کشور فرستاده و مجبورشان می‌کنند مستقل و تنها مدل جدیدی از زندگی را تجربه کنند. به همین دلیل بعضی از این افراد کم‌سن و سال در خارج از کشور دچار حالت‌های روحی و روانی خاص می‌شوند که چه بسا برایشان خطرآفرین خواهد بود (۶).

شکل دیگر مهاجرت اجباری به خارج از کشور با هدف همراهی با همسر شکل می‌گیرد. در بسیاری موارد زن و شوهر با توافق و برای حفظ کانون خانواده تن به مهاجرت می‌دهند. این امر به خصوص برای کسانی رخ می‌دهد که یکی از زوجین هم‌موقعیت شغلی و اجتماعی خوبی دارد و هم از وابستگی-های عاطفی بالایی لذت می‌برد و بعد از مهاجرت، به یکباره شرایطی متفاوت را تجربه می‌کند؛ در بعضی از موارد بعد از مهاجرت به خارج از کشور و مواجه شدن با شرایط زندگی بسیار متفاوت، گرمی کانون خانواده از دست می‌رود. البته این اتفاق تنها به دلیل طلاق قانونی و یا عاطفی از همسر شکل نمی‌گیرد، بلکه پشت‌پا زدن فرزندان به والدین و رفتار سرد و غیرمانوس ایشان نیز گاه زمینه فروپاشی خانواده را فراهم می‌کند (۷).

بخشی از مهاجرت‌های نیمه‌اجباری مربوط به افرادی است که به ناگاه برنده لاتاری شده و از مزایای شهروندی برخوردار می‌شوند و یا کسانی که ویزاها و پذیرش‌های بسیار جذاب دریافت کرده و بدون اینکه باور کنند در یک مسیر جدیدی قرار می‌گیرند که احساس می‌کنند یک فرصت بی‌نظیر برایشان فراهم شده‌است. چنین پاداش و فرصت استثنایی در عین حال که یک موهبت ارزنده تلقی می‌شود، یک خطر بالقوه هم به دنبال دارد و آن ایجاد مسیر جدیدی برای زندگی است که گاه فرد آمادگی کافی برای آن را ندارد.

آخرین شکل مهاجرت‌های نیمه‌اجباری و ناآگاهانه برای کسانی پیش می‌آید که برای درمان بیماری به خارج از کشور رفته و یا به دلیل اشتغال والدین‌شان در سمت‌های جدید، مجبور به اقامت در خارج از کشور شده و کم‌کم با فضای زندگی خارج از کشور مانوس شده‌اند. البته این وضعیت منحصر به قشر مرفه جامعه نبوده و گروه‌های مختلفی از

انواع مهاجرت‌ها در بحث مدیریت منابع انسانی اهمیت بسیار است.

جامعه را در برمی‌گیرد (مانند مهاجرت مرزنشینان به کشورهای همسایه) (۸).

با توجه به اینکه هریک از اشکال مهاجرت دلایل و عوامل زمینه ساز متفاوتی دارد، توجه به چگونگی و عوارض هریک از

## References

1. Czaika M, Reinprecht C. Migration drivers: Why do people migrate. *Introduction to migration studies: An interactive guide to the literatures on migration and diversity*. 2022;3:49-82
2. Bakewell, O. (2021). Unsettling the boundaries between forced and voluntary migration. In E. Carmel, K. Lenner, & R. Paul (Eds.), *Handbook on the Politics and Governance of Migration*. Edward Elgar Publishing. 124-136 p.
3. Sadeghi R, Abbasi-Shavazi MJ, Shahbazin S. Internal migration in Iran. *Internal Migration in the Countries of Asia: A Cross-National Comparison*. 2020;295-31..
4. Moshtaq S, Naghshineh N, Saboury AA, Tavosi M. Migration pattern analysis of faculty members based on scientific disciplines: the case of the University of Tehran. *springer nature social sciences*. 2024;4(4):80.
5. Parker KA, Hester EB, Geegan SA, Ciunova-Shuleska A, Palamidovska-Sterjadovska N, Ivanov B. Reflections on the Emigration Aspirations of Young, Educated People in Small Balkan Countries: A Qualitative Analysis of Reasons to Leave or Stay in North Macedonia. *Central and Eastern European Migration Review*. 2022;11(1):65-84.
6. Zhu X, Yang S. Factors influencing Chinese parents' willingness to send children to study abroad: findings from the China family panel studies. *Asia Pacific Journal of Education*. 2022;2:1-14.
7. Tong Y, Chen F, Shu B. Spousal migration and married adults' psychological distress in rural China: The roles of intimacy, autonomy and responsibility. *Social Science Research*. 2019;83:102312.
8. Fang Y, Shi Z. Children of migrant parents: Migrating together or left behind. *Habitat international*. 2018;76:62-8.

Tehran University of  
Medical Sciences

Letter to editor

# Different Types of Migration among Skilled Medical Professionals

**Aliakbar Haghdoost<sup>1</sup>, Samira Emadi<sup>2</sup>, Azam Bazrafshan<sup>3</sup>**

1- Professor, HIV/STI Surveillance Research Center, World Health Organization Collaborating Center, Institute for Futures Studies in Health, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

2- PhD Student of Healthcare Services Management, Health Services Management Research Center, Institute for Futures Studies in Health, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

3- Assistant professor, HIV/STI Surveillance Research Center, World Health Organization Collaborating Center, Institute for Futures Studies in Health, Kerman University of Medical Sciences, Kerman, Iran

## Article Information

**Received**  
05 May 2024

**Accepted**  
29 May 2024

**Corresponding author**  
Azam Bazrafshan

**Corresponding author E-mail**  
[Bazrafshan.a.83@gmail.com](mailto:Bazrafshan.a.83@gmail.com)

**Keywords:**  
Immigration, Skilled forces, Medical sciences

## Abstract

The migration of elites has become a major challenge worldwide. In Iran, in recent years, there has been a remarkable increase in the number of immigrants. Migration often occurs in different ways including educational migration within geographical borders, field migration, experts avoiding professional activities, and forced or semi-forced migration. Due to the fact that each form of migration can lead to diverse problems, it is imperative to pay attention to the nature and complications of each type of migration in the discussion of human resources management.

Copyright © 2024 The Authors. Published by Tehran University of Medical Sciences.



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.